

K VYUŽITÍ OBJEKTŮ STÁLÉHO OPEVNĚNÍ V ČSFR

V souvislosti s novým pojetím obrany naší republiky se často hovoří o možnosti využití objektů polní obrany a objektů stálého lehkého opevnění (SLO) a stálého těžkého opevnění (STO).

Zkušenosti z uskutečněných cvičení svědčí o tom, že uvedená problematika není vždy správně chápána.

Cílem našeho článku je přispět k lepší orientaci v dané oblasti. Zároveň chceme svými názory dát podnět k diskusi, která by se mohla stát východiskem pro přijetí jednoznačné koncepce zásad údržby, přípravy a bojového použití objektů stálého opevnění.

Z hlediska ženíjních opatření operační přípravy státního území dělíme ochranné stavby na:

● Objekty a zařízení polní obrany

Ochranné stavby vybudované k přikrytí státní hranice v letech 1955-1960, průběžně doplňované a udržované při zvláštních pracích. Do konce roku 1960 se budovaly palebné odolné kryty, pozorovatelný a palebné objekty, dále úkryty ze železobetonových rámců.

Podle určení a použití se dělí na:

- **Palebné objekty** - částečně zapuštěné ochranné stavby uzavřeného typu ze železobetonových rámců.

- **Úkryty** - ochranné stavby zapuštěné, uzavřeného typu, rámcové konstrukce, plnicí účel pracovní a odpočinkový.

● Objekty stálého opevnění

○ **Objekty stálého lehkého opevnění (SLO)** jsou palebné a pozorovací objekty lehkého typu ze železobetonu s 1 až 3 střilnami nebo výhlednami, vybudované v letech 1935-1939.

- **Lehký objekt SLO, vzor 36** - železobetonový objekt s 1 až 3 střilnami (výhlednami), určený k vedení přímé palby (pozorování) s možností vybavení ruční zbraněmi. Osádku objektu tvoří 4 až 6 vojáků.

- **Lehký objekt, vzor 37 (Řopík), typ A-E** s 2 střilnami k vedení boční palby lehkými kulomety (LK vz. 26), Osádku objektu tvoří až 7 vojáků (viz obr. 1).

Podle současného využití objektů se dělí na:

* objekty využívané Čs. armádou (v rámci operační přípravy státního území),

* objekty zapůjčené organizacím,

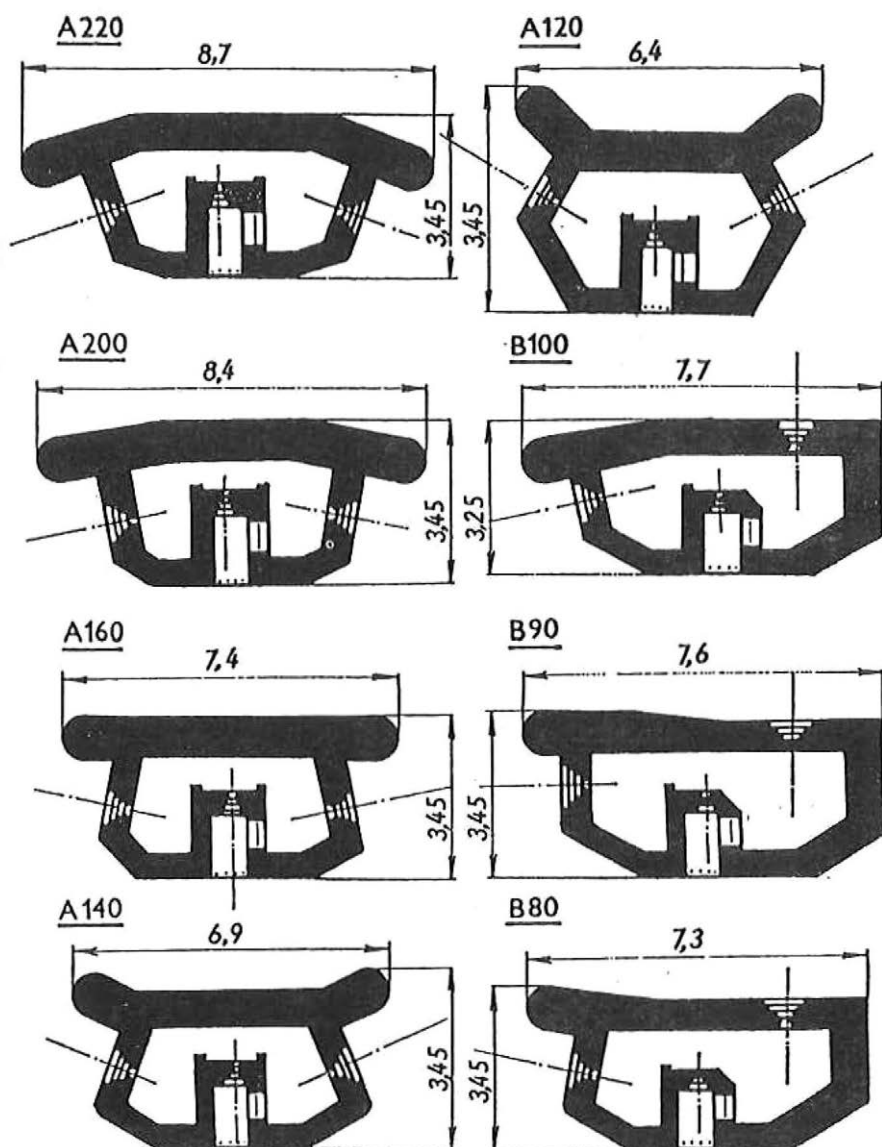
* objekty nevyužívané.

○ **Objekty stálého těžkého opevnění (STO)** jsou železobetonové, budované v letech 1935-1938, určené pro vybavení lehkými a těžkými kulomety, protitankovými kanóny, minomety a děly.

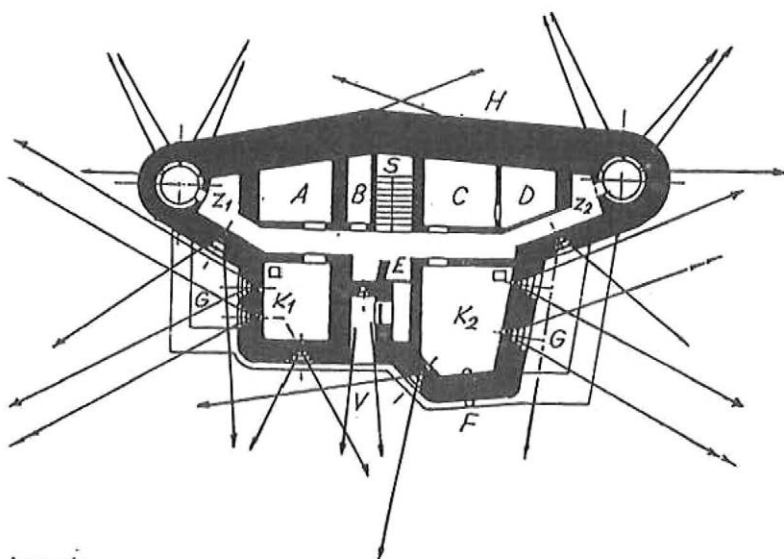
- **Pěchotní srub** - základní typ STO je buď jednostranný nebo oboustranný (viz. obr. 2).

- **Dělostřelecký srub** (viz obr. 3).

Oba druhy srubů vytvářely:

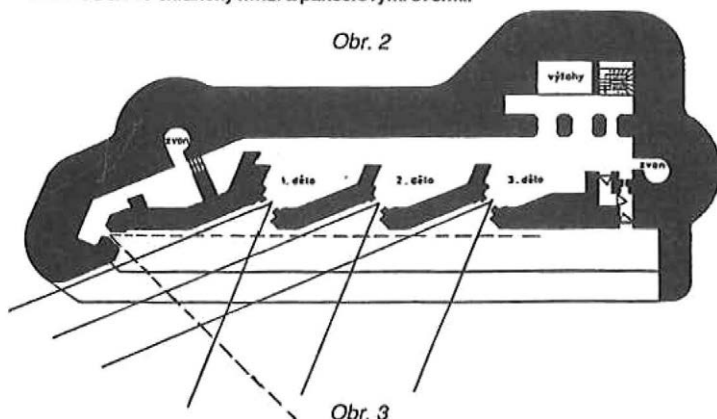
Obr. 1

Legenda

- Z1, Z2 - panéřové zvony s periskopem, střílnami pro lehký kulomet, nebo 50 mm minomet,
- H - strana obrácená k protivníkovi zasypaná lomovým kamenem,
- A, C, D, - sklady, ubikace
- B - schodiště do spodního týlového podlaží,
- G - betonové přiklopy před střílnami,
- F - granátový skluz,
- K1, K2 - střelecké místnosti (kasematy), vyzbrojené zpravidla 47 mm kasematními protitankovými kanóny vz. 36 (L1) a dvojkulomety vz. 37, zpětné střílny vyzbrojené lehkými kulomety, respektive speciálním samopalem,
- E - plynotěsné dveře,
- V - vchod do srubu chráněný mříží a pancéřovými dveřmi.

Obr. 2

Obr. 3

Δ **Tvrze** (2 až 4 pěchotní sruby, 1 až 2 dělostřelecké sruby, 1 až 2 minometné věže, velitelský srub a vchodový objekt).

Δ **Samostatné či izolované objekty** - poblíž důležitých komunikací, přechodu vodních překážek apod.

Podle současného využití se objekty STO dělí na:

- * objekty využívané útvary Čs. armády (v rámci operační přípravy státního území),

- * objekty zapůjčené k dočasnému užívání organizacím nebo využívané k zvláštním účelům orgány MO a MV,

- * objekty nevyužívané (zaslepené, zničené nebo zrušené).

Pro lepší pochopení historických souvislostí musíme vzít v úvahu některá důležitá vojenskopolitická fakta, ovlivňující výstavbu stálého opevnění v letech 1935-1938.

Důležitým mezníkem byl rok 1916, kdy se francouzským vítězstvím u Verdunu nad Německem zrodil mýtus, který se po dvacet let stal symbolem pro defenzivní obranu mnoha evropských zemí, včetně Československa.

Analýza zkušeností a výsledků 1. světové války postavila ve třicátých letech vládu Československa před otázku: „**Pohyb nebo palba?**“ Konkrétně: „**Tanky nebo opevnění?**“

Připomeňme si proto okolnosti, které odpověď na tyto otázky bezprostředně ovlivnily:

- **Z vojenského hlediska** to byla všeobecně uznávaná teorie, přijatá na sklonku 1. světové války dohodovým spojeným generálním štábem.

Podle této teorie mohl být pohyb na bojišti uskutečněn až po palbě. Přičemž základem byla myšlenka, že palba má větší účinek v obraně než za útoku, což ve svém důsledku upřednostnilo převahu poziciho charakteru budoucí války. Od těchto názorů byl již jen krok k Maginotově linii, a od ní pak krůček k československému stálému opevnění.

Tento závěr byl z vojenského hlediska umocněn úkolem v koalici - **vydržet co nejdéle, do účinného zásahu spojenců.**

- Dalším limitujícím faktorem byla i **ekonomická situace**, která nedovolovala budovat a udržet moderní pozemní armádu, a proto stejně jako v jiných zemích se nabízel možnost buď budovat opevnění, anebo volit mnohem nebezpečnější formu kompromisů.

- **Z politického hlediska** zprávy o růstu nacistického wehrmachtu urychlily proces rozhodování ve prospěch budování strategické obrany. Československo se tak na dlouhá léta prakticky přiklonilo k defenzivní strategii.

Je nutné připomenout, že proces rozhodování nebyl jednostranný, nýbrž se rodil v ostré diskusi se skupinou zastánců motorizace a rozvoje letectva, ke kterým patřili zejména armádní generál Ludvík Krejčí, divizní generál Vojtěch Luža a štábní kapitán Jan Tesařík.

Nízká technická úroveň a neperspektivnost vývoje nových bojových vozidel spolu se vznikajícím nebezpečím převahy Německa byly rozhodujícími faktory vítězství opevnění nad tankem. Pohyblivý pancíř byl poražen statickým železobetonem.

Výstavbou pohraničního opevnění se politické vedení státu snažilo změnit nepříznivý poměr sil mezi Německem a Československem.

Opevnění mělo chránit nejcitlivější směry možných nepřátelských vpádů, překrýt a uzavřít vhodné prostory našeho pohraničí, ale také chránit velké průmyslové oblasti, hlavní město, důležitá komunikační a správní střediska v pohraničí.

O výstavbě československého stálého opevnění bylo definitivně rozhodnuto na podzim roku 1934. Základní myšlenkou programu bylo silné, téměř souvislé opevnění severního válečného v Čechách a na Moravě, na čáře Odry - Labe a zásada směru postupu opevňovacích prací od východu k západu.

Celková koncepce vycházela ze zkušeností získaných při budování Maginotovy linie (1929-1936, zdokonalované až do roku 1940) a z názoru německého teoretika E. Bauseho.

Ten stanovil jako rozhodující pro úspěch Německa v příští válce útok německých vojsk na Moravu z Horního Slezska a z Dolního Rakouska.

Cílem mělo být rozdělení vojenských sil Československé republiky a následné snazší zničení našich vojsk

Území republiky bylo z hlediska důležitosti rozděleno do čtyř předpokládaných válcíšť.

Rozhodující význam mělo mít:

■ **Severní válcíště**, Labe - Odry - Jablunkov, o celkové délce 335 km, které mělo zachytit úder protivníka ze severu. Celkem zde mělo být vybudováno 14 tvrzí, 212 objektů STO, 3384 objekty STO.

■ **Západní válcíště**, západně od řek Labe a Vltavy. Mělo být chráněno tvrzemi, postaveními lehkého opevnění (včetně tzv. pražské čáry), o celkovém počtu 216 objektů STO, 1821 objekt SLO. Úkolem tohoto úseku mělo být usnadnění ústupového boje a mobilizace.

■ **Jižní válcíště**, jižní Čechy a jižní Morava, kde mělo být vybudováno 658 objektů SLO. Úkolem tohoto bojiště bylo vytvořit vhodné podmínky pro mobilizaci.

■ **Slovenské válcíště** mělo úkol obdobný, rozšířený o úkol obrany proti Maďarsku. Zde mělo být vybudováno 1276 objektů STO a 150 463 objekty SLO.

Časově byly práce rozděleny do čtyř etap:

I. etapa (do roku 1942), s předpokládaným finančním nákladem 5 406 892 000 Kč.

- První postavení na severním válcíšti od Odry po Labe, předpolí Bratislavy a Komárna, Parkáň, Čop.

- Celý program výstavby lehkého opevnění (asi 15 000 objektů SLO).

- Překážky na severním válcíšti, pražské čáře a jižním Slovensku.

II. etapa (1941-1945), s předpokládaným finančním nákladem 2 307 380 000 Kč.

- Uzávěry těžkého opevnění na jižním Slovensku.

- Uzávěry těžkého opevnění před „pražskou čarou“ a čarou Ohře - Stříbro - Sušice - Český Krumlov.

III. etapa (po roce 1946), s předpokládaným finančním nákladem 685 387 000 Kč.

- Uzávěry těžkého opevnění na jižní Moravě.

- Druhé postavení na severním válcíšti.

IV. etapa.

- Opevnění severní hranice proti Polsku.

Prvním typem budovaných objektů SLO bylo lehké opevnění vz. 36 - kopie staveb francouzských odborníků z let 1928, kterých bylo do roku 1938 dokončeno několik tisíc.

Od počátku roku 1937 byla zahájena výstavba modernějšího typu lehkého opevnění vz. 37 ("řopík"), který se stal charakteristickým objektem celého pohraničí. Tyto objekty byly vybudovány v celých souvislých liniích, ve dvou i třech sledech.

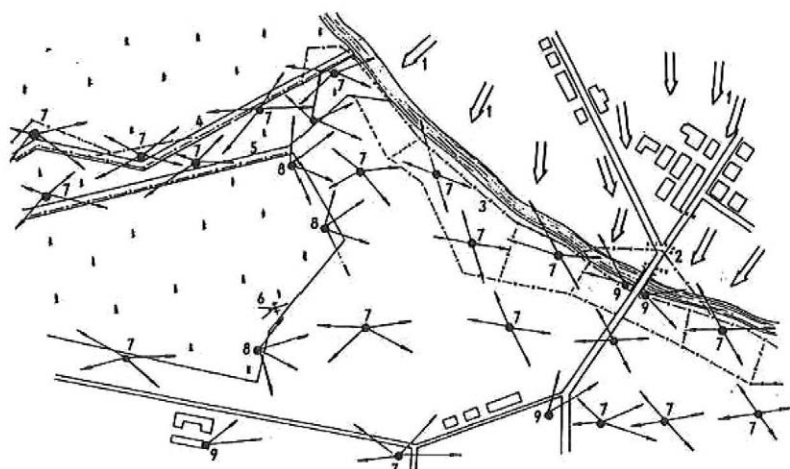
Jejich řešení bylo zaměřeno k vedení především bočních paléb (obr. 4), s odolností čelní stěny proti palbě děla ráže až 105 mm.

Posádka řopíků tvořily dvě dvojice kulometníků, převážně s lehkými kulomety vz. 26. Bylo vybudováno 5832 těchto objektů.

Úkolem linie lehkého opevnění bylo vytvořit hlavní palebnou překážku z pěchotních zbraní, zadržet protivníka do doby zahájení protiútoků polní armády, případně usnadnit obranu jednotek polní armády v ústupovém boji.

V letech 1935-1937 byla zahájena výstavba těžkého opevnění na nejohroženějších směrech, a to: V severní Moravě, v okolí Náchodska, Orlických horách, okolí Bratislavy a Komárna.

Úkolem objektů těžkého opevnění byla samostatná obrana, bez přispění polní

Legenda

1 - směr předpokládaného útoku,	6 - stanoviště protitankového kanónu,
2 - protitankové překážky,	7 - objekty LO vz. 37 A,
3 - protipěchotní překážky,	8 - objekty LO vz. 37 B,
4 - lesní průseky,	9 - objekty LO vz. 37 C (D nebo E).
5 - lesní cesty,	

Obr. 4

armády, vytvořit hlavní palebnou překradu z pěchotních zbraní a v takovém terénu z protitankových zbraní. Vedlejším úkolem bylo zajištění kruhové obrany.

V podstatě se nepředpokládalo, že protivník tuto linii překoná.

Jaké jsou výhody a nevýhody využití stálého opevnění z hlediska současných potřeb a požadavků?

Období tvorby vojenské doktríny ČSFR bylo z hlediska pochopení významu využitelnosti objektů stálého lehkého a těžkého opevnění (SLO, STO) charakteristické dvojím přístupem.

Skupina první, vyzbrojena převažujícím optimismem, viděla ve využití stálého opevnění zcela novou, vyšší kvalitu obrany republiky.

Druhá, menší skupina, naopak využití objektů SLO a STO zavrhovala a vytlačovala uvedené typy objektů zcela mimo rámec moderní obrany.

Při hledání jednoznačné odpovědi je možné daný problém hodnotit z hlediska posouzení výhod, respektive nevýhod.

Současnost svědčí o tom, že by bylo velkou chybou přecenit „staronovou“ úlohu objektů stálého opevnění v soudobých podmínkách vysoké mechanizace, motorizace pozemních vojsk a rostoucího významu letectva.

Nelze se ukolébat představou komplexního uzavření hranic naší republiky. Linie SLO a STO jsou neúplné a nevytvářejí souvislé čáry.

Navíc protivník bude volit úder převážně na směrech a vzniklé rozdrobení sil by mohlo vést k tomu, že nebude zajištěna potřebná síla, jak protivníka na směrech ohrožení zastavit a ničit.

V případě průlomu do vnitrozemí v pásnu bez opevnění by mohl protivník donutit

vojska k hlubokému ústupu a tím vlastně k následnému, avšak opožděnému přesunu z neohrožených linií blokujících vojska na ohrožený směr, bez patřičného bojového efektu.

Vysoká pohyblivost vojsk možného protivníka umožňuje obejít „**kruhových pevností**“ a následně vynucení rozhodujících střetnutí na otevřeném terénu. Navíc obklíčené pevnosti vylučují možnost účinné protiakce, neboť jejich posádky by se nemohly od svých objektů odpoutat.

Z praktického a operačního hlediska je závažný nedostatek ve skutečnosti, že stálá opevnění nevytvářejí obranná pásma, ale jen obranné, mnohdy nesouvislé čáry s příliš strnulým palebným systémem s převažujícími bočními palbami a omezenými možnostmi pro vedení daleké palby a protitankové obrany.

Neudržované objekty bývalého opevnění z let 1935-1938 proti SRN, Maďarsku a Polsku lze v současné době využít pouze k vedení palby z ručních zbraní nebo k ukrytí živé síly a materiálu.

To platí především pro objekty SLO, které vůbec nemají protitankové zbraně, navíc tyto objekty nejsou uzpůsobeny boji v obklíčení, neposkytují kolektivní ochranu. Odolnost a ochranné vlastnosti objektů stálých opevnění jsou limitovány možnostmi i účinky zbraní s koncovým navedením.

Současný stav z hlediska použitelnosti převážně většiny objektů rovněž není výhodou. Některé objekty SLO a STO jsou již zcela nepoužitelné, a to nejen na základě nevyhovujícího technického stavu, ale i v souvislosti se změnou v konfiguraci a pokrytosti terénu.

Průběžně udržované jsou objekty pouze na západní a jižní hranici ČSFR.

V současné době Čs. armáda využívá objekty SLO rozmístěné v západních a jižních Čechách, objekty STO a SLO rozmístěné na jižní Moravě i v okolí Bratislavy.

Nelze pominout význam přípravy a zaujetí stálých opevnění z hlediska demonstračně-psychologického.

Předpokládáme proto, že tyto činnosti budou zahrnuty nejen v Plánu odvrácení napadení, ale konkrétně mohou sehrát svoji důležitou úlohu v období selhání diplomatických jednání o smírné řešení případného konfliktu, jako demonstrace odhodlanosti bránit republiku a odstrašit protivníka od vojenského řešení.

Využití objektů stálého opevnění kladně ovlivní v počátečním období konfliktu i možnost získání času pro zmobilizování a zaujetí bojových sestav. Některé prameny předpokládají, že využitím objektů polní obrany a objektů SLO i STO lze urychlit práce **prvního pořadí o 20 až 25 %**.

K dalším výhodám patří větší odolnost objektů stálého opevnění než objektů polní obrany. Objekty stálého opevnění jsou poměrně malým cílem, snižují úroveň radiace 300 až 1000krát apod.

Ekonomické hledisko nabízí využití těchto objektů již vybudovaných a drazé zaplacených k překrytí současných ekonomických problémů ve společnosti, respektive v Čs. armádě při zabezpečení obranyschopnosti naší republiky. Proto se jeví v **určité omezené míře využití těchto objektů jako reálné**.

Tyto objekty mohou být využity kromě původního určení i k uskutečnění klamných opatření (např. zmnožování cílů, imitaci činnosti), ale i jako pozorovatelný, sklady a další účelová zařízení.

Porovnáme-li uvedené výhody a nevýhody, můžeme konstatovat, že systém stálých opevnění jako celek je vývojem překonán.

Proto rozsah využití nemůže být shodný s předválečným obdobím, kdy v roce 1938 vykazoval Nástupový plán ve stálých opevněních až 40 % svých sil, ale bude úměrný současné situaci a vývoji.

Z těchto důvodů velení Čs. armády, které vychází z vojenské doktríny ČSFR, rozhodlo obecně o využívání jednotlivých objektů stálého opevnění v rámci opatření operační

přípravy území a zahrnuje tuto problematiku i do zásad pro přípravu vojsk v tomto výcvikovém roce.

Tím jednoznačně ukončilo diskusi o vhodnosti či nevhodnosti využití objektů stálého opevnění v nových podmínkách obrany republiky.

Tuto základní myšlenku je však nezbytné rozpracovat v řešení, které jednoznačně a závazně vymezí úkoly přípravy, využití objektů polní obrany a objektů stálého opevnění.

V současné době jsme stále častěji svědky snahy přesunout uvedenou problematiku výlučně do kompetence ženijního vojska. Chceme proto nejen poukázat na zcestnost a zjednodušování daného problému, ale zároveň v další diskusi přispět k jeho řešení.

Ženijní vojsko se může účastnit obnovy objektů a jejich pravidelné údržby. Svými silami a prostředky se bude podílet na úpravě terénu, při zřizování zátarasů, úpravě a údržbě cest, těžbě a úpravě vody i při plnění opatření k maskování.

S ohledem na znalosti terénu a stavu udržovaných objektů mohou funkcionáři ženijního vojska navrhnout využití konkrétních objektů v dané situaci.

Funkcionáři ženijního vojska však nemohou nahrazovat rozhodnutí velitelů v bojovém použití objektů, jejich vyzbrojení, organizaci součinnosti, spojení, technické, týlové a zdravotnické zabezpečení i další dosud nevyjasněné otázky.

Očekáváme proto názory nejen příslušníků ženijního vojska, ale i všech příslušníků Čs. armády, kteří mají k dané problematice co říci a chtějí přispět ke konstruktivnímu řešení využití objektů stálého opevnění.

Využijme možnosti nyní v přípravném období a staňme se spoluautory jednoznačně zavazující koncepce využití objektů stálého opevnění.

Plukovník Ing. Boris Z i c h

VLIV VOJENSKÉ DOKTRÍNY NA HLAVNÍ ÚKOLY A CÍLE TECHNICKÉHO ZABEZPEČENÍ

Současný vojenskopolitický vývoj v Evropě lze charakterizovat jako období přechodu od uplatňování linie konfrontační bilaterální politiky mezi Východem a Západem k systému mezinárodních vztahů založeném na demokratickém základě.

Zásadní doktrinární změny vyjádřené ve Vojenské doktríně ČSFR vedou k následujícím závěrům:

ČSFR kategoricky odmítá všechny způsoby války jako prostředek řešení mezinárodních problémů. Nikoho neohrožuje a nemá žádné územní požadavky vůči nikomu, jestli se sama nestane objektem agrese. Nevlastní jaderné zbraně, a proto je nikdy nepoužije.